

H. TE MERWE

LOEVESTEIN

VAN de massa's toeristen, vakantie-gangers, dagjesmensen en wie weet welke categoriëen men onder dit zomersch deel van het mensdom nog meer kan onderscheiden, krijgt Loevestein tegenwoordig zijn verbijsterend deel. Want al is het de meesten bekend, dat er niet veel méér te zien is dan kale, afgebikte muren en vertrekken met geschoorde zolderingen, tóch wil „men” Loevestein gezien hebben. Vooral, sedert Monumentenzorg bezig is het te restaureeren. En doe je het dan al niet om het kasteel zélf: het watertochtje is zoo aardig, en het is altijd prettig, als je een *doél* hebt, wanneer je uitgaat. . . .

Bovendien, je kunt er tegenwoordig zoo gemakkelijk komen. Je gaat naar Gorcum, met den trein, of, als je tijd hebt en voor varen voelt, met de boot, en daar ligt wel een speciaal bootje van Fop Smit of een motorbootje, dat je regelrecht naar het kasteel brengt. . .

Op mooie zomerdagen zitten die ver-voergelegenheden vaak vol. 'n Club fietsers, de fietsen gestald in een rijwiël-bergplaats in Gorcum, komt joelend aan boord. — Ze dringen en duwen — 'n paar meisjes gillen, omdat de boot schommelt — met wat gescharrel zitten ze eindelijk. 'n Paar bedachtzamer toeristen komen ook aan boord, gaan in de kajuit uit den tocht en uit het gezelschap. . . .

De oolijke schipper aan het roer knip-oogt eris; maakt gekheid met de jolige bende, haalt de schouders over, hen op tegen de kajuit-bezitters. . . Hij verdient aan al zijn klanten. . .

De aardigheid van het watertochtje bestaat voor de jongere garde hoofd-zakelijk uit plagerijen, die in water-gooierij overgaan, — alles onder veel geroep en gelach en gegier. . . Op een paal op den strekdam zit deftig een aalscholver. Als deze dollende afvaar-diging der beschaving in zijn nabij-heid komt, slaat hij de vleugels uit en vliegt weg, verder de rivier langs. . . Daar rust hij weer — tot de motorboot vol-pret hem opnieuw nadert. . . Dan werpt hij zich in de lucht, strijkt, dalend, over het water, zwenkt, en verdwijnt in de uiterwaarden. . .

De stoeierij ontaardt — wordt katjes-spel. . . Verveling komt. . .

„We zijn er haast”, verzekert de schipper, en verlangend rekken halzen zich naar waar de torens van het kas-teel zichtbaar worden.

„Woudrichem al,” vertelt iemand, die in de streek bekend is. „Gelukkig,” zucht dankbaar een der dames, en be-gint met behulp van zakspiegeltje en dito kam haar coiffure wat op orde te

„De aardigheid van het watertochtje”

Op de veerboot, die je van Gorcum naar Woudrichem brengt (of omgekeerd).

„Dus hier heeft De Groot gezeten? 'n Donkere be- doening hoor!”

„Hij zat er ook niet voor z'n plezier, moet je denken!”

Al voortgaande, al volgen- de, legt de gids uit, lopen de bezoekers, luisterend, mee . . . Een enkele meent iets te moeten vragen. Soms, als de geleider een naam noemt, informeert iemand: „Wat was dat voor een vent?” De gids hoort die vraag niet — en de behoefte aan antwoord is niet drin- gend . . . De vraag ver- klinkt . . .

brengen, welk modieus voorbeeld dra door de vrouwelijke helft van de fiets- club wordt gevolgd . . .

De boot meert — de passagiers lan- den . . .

In slenterenden drom gaat het naar de kasteelpoort. . . Die onder- door, worden toegangsbewijzen gekocht — van de club betaalt ieder voor zich- zelf. De bedaagdere en bedaardere be- zoekers komen achteraan . . .

En dan vangt, onder leiding, de tocht door het kasteel aan . . .

De gids legt uit, omringd door luis- terenden . . . gaat voor, ge- volgd door z'n kudde.

„Niks an,” vindt er een.

„Wat 'n trappenlooperij,” verzucht een ander.

„Mien, kijk es uit dit raam! Wat ver zie je, hè?”

„Is dat nou de folter- kamer? Waar folterden ze dan mee?”

„Nou, dat hoor je toch! Die man vertelt net, dat de rommel naar de Gevangen- poort is gebracht.”

„In Den Haag?”

„Waar anders?”

„Kom mee, ze gaan al weer verder!”

Met gepaste, eerbiedige bewondering en gestreeld nationaal gevoel bestaat men de kransen in De Groot z'n kas- mer, vooral die van den Volkenbond. En met een gevoel van historische her- kenning worden de opgehangen ont- vluchtingsgravures bezichtigd.

Dan gaat de tocht weer verder — langs trappen, in de muren gebouwd, tot boven in den toren . . .

„Dat groote rad” — het is een ge- weldige houten schijf met ijzeren pun- ten aan den rand bezet, zoo, dat een takeltouw langs den omtrek kon loo-

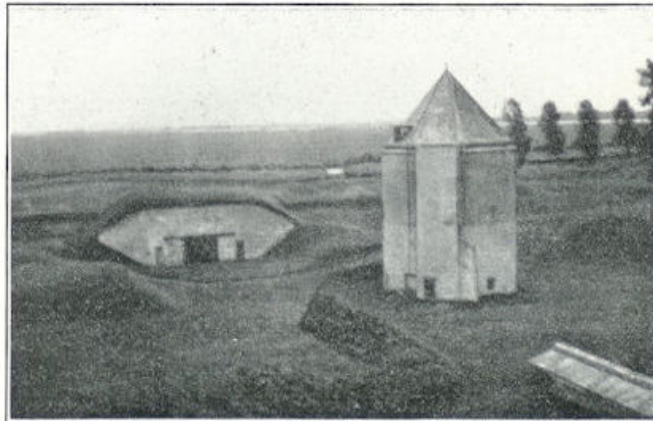
Loevestein van over de rivier gezien.

pen — „werd door de Noormannen gebruikt, als ze de goederen uit de buitgemaakte schepen optakelden om ze in veiligheid te brengen achter deze muren van 1 meter 30 dik,” licht de gids in.

De Noormannen! Dat waren immers die zeeroovers, je weet wel, uit den tijd van de Batavieren . . . of nee, 't was later . . . Maar nog voor de Kruistochten, en al geweldig lang geleden En die zijn nou hier ook geweest . . . Dan is dat kassteel al knap oud . . .

„Nou, dat kan je toch zeker wel zien?”

„Maar ze gaan 't nou restaureeren!”

De „kruittoren”, gezien vanuit een slotvenster

De „kruittoren”

De tocht gaat weer naar beneden — door reeds bezochte zalen, langs reeds betreden trappen . . . De brug over — afgelopen . . .

„Ziezo, da's gebeurd. Erg veel vind ik er niet aan . . .”

„'t Muiderslot is mooier, natuurlijk . . .”

„Of de Doorwerth.”

„Ben jij daar wel es geweest?”

„Vanzelf . . .”

„Kom, we gaan weer naar de boot. 't Watertochtje is aardig . . .”

Op die manier „doet” het toeristen-
dom, dat aan de Waaloevers ver-
dwaald komt, Loevestein. En eigenlijk is er van die manier weinig kwaads te zeggen. De menschen zijn 'n dagje uit — da's de hoofdzaak, en ze kunnen later altijd vertellen, dat ze ook op Loevestein zijn geweest. 'n Enkele vertelt er misschien bij, dat je zulke prachtige vergezichten over de rivier hebt in die buurt

De ouderwetsche manier, om naar Loevestein te gaan is: van Gorcum uit met de Woudrichemsche veerboot („het strijkijzer,” noemen de rasechte Gorcummers 'm) naar Woudrichem — dan dat oude stadje door, 'n paar straten maar — en dan met 'n roeibootje, dat ergens aan de afgedamde Maas ligt, naar het Monnikenland . . . Daar ligt

De voorgevel van het eigenlijke slot. De witte brug leidt over de slotgracht.

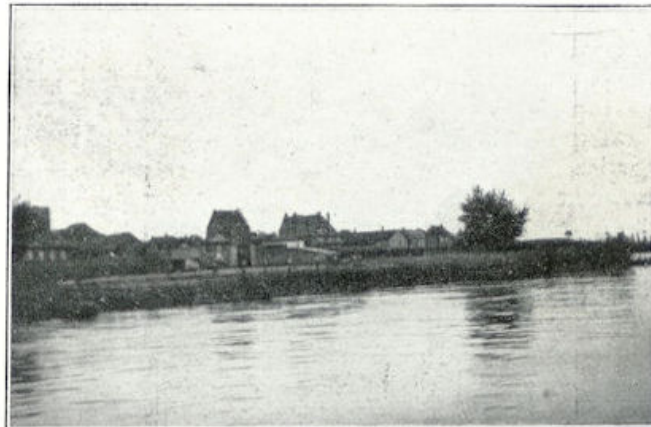
het kasteel — 'n wandeling van een paar honderd meter langs het voetpad door 'n wei brengt je bij de hoofdboort . . . Natuurlijk geeft de ijverige kasteelbe- waarder en gids dezelfde uitleg aan iederen tourist — noem mij den gids, die dat niet doet! — maar als je wat van Loevestein wilt genie- ten, kun je zorgen, dat je al iets weet, van wat je gaat zien. Niet al te veel, als je blijft, maar toch genoeg, om es over te denken.

Neem b.v. den naam „Mon- nikenland”, of, zooals de lui daar in de buurt uitspre- ken „Munniki-land”. Dat is de groote landpunt waar het

kasteel staat, tusschen Maas en Waal, en nog 'n heel eind er achter, waar je zelfs, als je langs een onmogelijk pad tusschen koeien en draadhekken door, de rich- ting van Brakel opfietst, een boeren- huis-herberg kunt ontdekken, die den fiere naam voert: „Het wapen van Monnikiland”.

Nu, die naam is een herinnering aan de Cistersiënser-monniken, die, in 1264 door Willem den derden, heer van Al- tena, eigenaar van de platen en scharren en killen en krekken die hier toen waren, in het land geroepen, van dat voortdurend overstroomde of door overstroming bedreigde gebied land hebben gemaakt, dat te bebouwen en te bewonen was, tegen het rivierwater beschermd door dijken. 'n Illustratie van wat op de lagere school nog steeds verteld wordt over landaanwinning, be- dijking en ontginning door monniken.

Wat de naam van het slot zelf betreft: daaromtrent bestaan wël gissingen maar géén zekerheid — evenals over den vermoedelijken stichtingstijd. Dat pleit voor den ouderdom van het kasteel en al is het meer dan waarschijnlijk, dat van de aller-oorspronkelijkste bouw maar weinig meer over is, de gewel- dige steenmassa's van muren en torens geven toch, aan wie mijmerend ze

Woudrichem. Op den voorgrond de Merwede

beschouwt, den indruk van forsche kracht, van veilige schuiling; herinneren aan vergleden, vervlogen tijden, menschen. . .

Er bestaan papieren Loevestein-gidsen, die je voor de luttele som van één kwartje in chronologische volgorde een heele reeks doorluchtige en niet-doorluchtige, ontsnapte en niet-ontsnapte, levenslange en niet-levenslange gevangenen noemen. Dat is een wonderbaar bewijs van respectabelen snuffelzin — maar als regel vergeet je al die bijzonderheden nog sneller dan je ze leest. Wat misschien maar goed is ook.

'n Paar toppunten heeft de lagere school (waarom hakken ze toch altijd zoo op dat instituut? Het geeft toch resultaten!) in de vlakke velden van je geschiedenis-kennis weten te doen verrijzen.

Daar heb je allereerst Herman de Ruyter, die door z'n aanslag in 1570, maar vooral door zijn in-de-luchtvliegerij daarna, minstens even beroemd is geworden als Tollens¹⁾, die daar een gedicht over maakte, of Oltmans²⁾, die er een roman over schreef.

Zelfs is zoo langzamerhand bij het vertellen van deze daad de idee door-

¹⁾ H. Tollens. Herman de Ruyter.

²⁾ J. F. Oltmans. Het slot Loevestein.

Oud straatje te Woudrichem

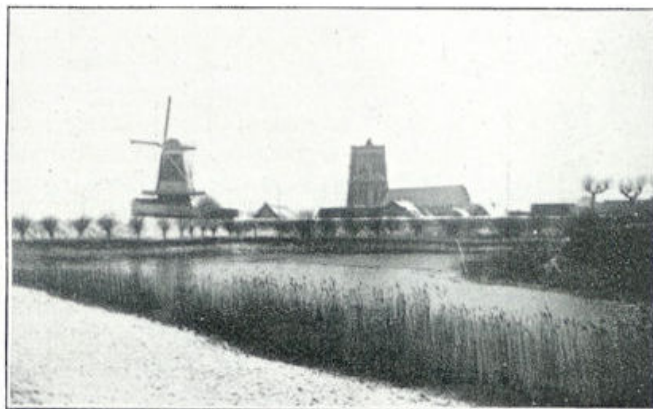
De toren van Woudrichem

gedrongen, dat we hier niet te doen hebben met een dolzinnig avontuur van een robusten ossenkoopman, maar met een (helaas mislukt!) onderdeel van een goed voorbereid oorlogsplan, door Prins Willem I opgezet. In 1572 wordt Loevestein tenauwernood genoemd: de Watergeus Marinus Brandt veroverd den 27sten Juni het tegenover liggende Gorcum en „de bezettingen van Loevestein waren op het vernemen der overgave van Gorcum verloopen, en zonder moeite raakten er de Watergeuzen binnen.”

Neen, dan is 1619 een ander jaartal. Loevestein, onze

staatsgevangenis, als (wijlen) de Bastille te Parijs de Fransche of de Tower te Londen de Engelsche! Na de befaamde „twisten tijdens het Bestand” komen er De Groot en Hoogerbeets als gevangenen. Hoogerbeets heeft niet geboft, dat z'n collega zoo'n beroemdheid was, en — dank zij het vernuft van Maria van Reygersbergen, gecombineerd met de gevatheid van Elsje van Houwelingen met en benevens de ruimte van een boekenkist — nog grooter beroemdheid werd. Want nu weet iedereen van Hugo de Groot, van z'n vrouw, z'n dienstbode en z'n boekenkist, maar wie weet van Rombout Hoogerbeets? Toch heeft die nog 5 jaar langer „gezet” dan „de groote Huighen”, n.l. tot 1626. En zelfs de mogelijkheid, dat hij De Groot's voorbeeld volgend, zich in de gevangenis kan vermaakt hebben met een drijfvol, „ten einde” wat lichaamsbeweging te nemen („radio” en „kamer-gymnastiek” waren blijkbaar nog niet populair) heeft hem niet uit de schaduw zijner bescheiden historiciteit naar voren gehaald... Overigens zijn er tegenwoordig al onder de bezoekers van Loevestein, die weten, dat De Groot belangrijker was als geleerde en grondlegger van het volkenrecht, dan als boekenkistvluchteling...

De „vesting” Woudrichem van de landzijde gezien

Behalve den naam van Tollens (z.b.) is ook die van Cats als dichter met Loevestein verbonden. Of wie kent niet het historische kunstrijm:

De Waal, De Witt en Stellingwerff,
De Keyzer, Ruyl en Duyst
Zijn op bevel van Willem Twee
Naar Loevestein verhuisd.

Deze dichterlijke constateering van den vaderlijken Raadpensionaris ziet op het gebeuren in den nacht van 31 Juli op 1 Aug. 1651 toen Stadhouder Willem II de „kopstukken” (of wie hij daarvoor hield!) van de Staatsgezinde partij liet gevangen zetten, om zoo te gemakkelijker een einde te maken aan het conflict tusschen het gewest Holland en diens medestanders enerzijds en stadhouder en Staten-Generaal anderzijds. Die gevangenzetting heeft veel indruk gemaakt, haat gewekt... Heet niet, van dan af en voortaan, de Staatsgezinde partij ook: „Loevesteinsche factie”, en scherpt niet Jacob de Witt het, na zijn vrijlating, zijn zonen Johan en Cornelis gedurig in: „Denk aan Loevestein...”?

Ja, als je dergelijke dingen weet en bedenkt, dan heeft een bezoek aan het oude kasteel toch zijn bijzondere betekening — en dan luister je ook nog wel naar wat de prettige geleider vertelt over ontsnapte Remonstrantsche predikanten, gevangen Engelsche vlagofficieren uit onzen zeeoorlogentijd of gekerkerde Belgische „opstandelingen” „uit anno '30...”. Maar na 1651 is Loevestein nooit meer zoo middelpunt — in den Franschen tijd is het van veel minder belang dan Woerkom of Gorcum, Woudrichem of Gorinchem, en er bestaan dan misschien wel plannen tot slooping... Maar daar heeft Napoleon toch niet aangewild, nadat hij de sterkte vanaf Gorcum's wallen had opgenomen.